

استانداردهای صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی در انتشار داده‌ها

سجاد ابراهیمی^۱

آناهیتا باقرزاده^۲

صندوق بین‌المللی پول به همراه بانک جهانی در جهت ثبات بازارهای مالی، استانداردها و اصول مختلفی را در حوزه‌های گوناگون مالی و اقتصادی ارائه کردند. یکی از حوزه‌هایی که در این راستا مورد توجه قرار گرفته است، استانداردهای انتشار داده‌ها و تولید آمار است. در این مقاله استانداردهای موجود در خصوص انتشار داده‌ها معرفی و تحلیل می‌شوند. این استانداردها شامل استانداردهای انتشار داده‌های مخصوص (SDDS)، سیستم انتشار داده‌های عمومی (GDDS) و چارچوب ارزیابی کیفیت داده‌ها (DQAF) می‌باشد. با توجه به این استانداردها وضع کشورهای دیگر و همچنین ایران در انتشار داده‌ها بررسی شده است.

واژه‌های کلیدی: انتشار داده‌ها، تولید آمار، استانداردهای صندوق بین‌المللی پول، ثبات مالی.

۱. مقدمه

اطلاعات یکی از اجزای حساس در بازارهای کارا و کارآمد است. اطلاعات بیشتر، اجازه تحلیل و ارزیابی بهتر رخدادهایی را می‌دهد که بر رفاه اجتماعی و اقتصادی افراد اثر گذارند. همچنین، اطلاعات و داده‌های بهتر به تصمیم‌گیران اقتصادی و سیاسی این امکان را می‌دهد تا فرصت‌ها را به خوبی شناسایی کرده و ریسک‌ها را بهتر مدیریت کنند. بنابراین، شفافیت اطلاعات و داده‌ها باعث می‌شود که تصمیمات اقتصادی و سیاسی در راستای افزایش رفاه اجتماعی اتخاذ شوند. اقتصاد کلان مدرن مانند اقتصاد خرد و اقتصاد مالی بر پایه تئوری‌هایی قرار دارد که به شکل‌گیری انتظارات از داده‌ها و اطلاعات موجود و همچنین اثرگذاری این انتظارات در نتایج آتی می‌پردازد. پس از بحران‌های مالی در سرتاسر دنیا چندین مقاله تجربی به بررسی چگونگی استفاده از اطلاعات در جهت پیش‌بینی بحران‌ها پرداختند. برخی از این مطالعات به بررسی تأثیر اطلاعات منتشر شده توسط دولت‌ها و رابطه بین مسئولیت‌پذیری دولت‌ها در مقابل بخش خصوصی پرداختند (اسلام، ۲۰۰۲).

ebrahimi_s@ut.ac.ir

bagherzadeh50@yahoo.com

۱. دانشجوی دکتری اقتصاد دانشگاه تهران.

۲. رئیس گروه تحقیقات و سیاست‌های حمل و نقل و ارتباطات و جهانگردی.

داده‌ها و اطلاعات از یک سو به دولت‌ها در اداره کردن یک کشور و از سوی دیگر به مسئولیت‌پذیری شرکت‌های خصوصی در مقابل سهامداران و مشتریان کمک می‌کند. البته چگونگی تولید، انتشار و تحلیل اطلاعات از سوی دولت و بخش خصوصی بستگی به انگیزه آنها دارد. استیگلیتز (۲۰۰۲) مطرح می‌کند که دولت‌ها تمایل دارند جریان اطلاعات را محدود نماید. دولت نقش حساسی در فرایند اطلاعات در جامعه دارد، زیرا می‌تواند دسترسی به جریان اطلاعات اقتصادی را محدود نماید. در واقع، دولت‌ها انحصار اطلاعاتی که می‌توانند در اتخاذ تصمیم‌های سیاسی و اقتصادی مفید باشد را دارند.

اثر داده‌ها و اطلاعات در عملکرد اقتصاد روشن است. با اطلاعات و داده‌های بهتر، سرمایه‌گذاران، مصرف‌کننده‌ها و تولیدکنندگان تصمیمات اقتصادی بهتری در جهت ارزیابی شرایط بازار برای محصولات خود اتخاذ می‌کنند. به عنوان مثال، اطلاعات مربوط به قیمت‌ها و تورم باعث شکل‌گیری الگوی مناسب مصارف و مخارج مصرف‌کننده در طول زمان خواهد شد. دولت‌ها از چند طریق می‌توانند از آمار و اطلاعات اقتصادی به نفع خود بهره‌مند شوند:

– مردم می‌توانند با مشاهده آمارها در خصوص توانایی دولت در سیاست سالم قضاوت کنند. در دسترس بودن اطلاعات و آمار باعث می‌شود که مردم به حمایت از دولت‌هایی روی آورند که از لحاظ آماری عملکرد بهتری داشته‌اند. همچنین، انتشار اطلاعات اقتصادی از سوی دولت‌ها به نوعی پاسخگو بودن دولت‌ها به مردم را نشان می‌دهد که اثر مثبتی بر حمایت از آن دولت دارد.

– اطلاعات می‌تواند به بهتر همکاری کردن اعضای دولت کمک کند.

– استفاده از اطلاعات اقتصادی در طراحی سیاست‌ها می‌تواند سیاست‌گذاری را بهبود بخشیده و در تشخیص اهداف و ارزیابی سیاست‌های جایگزین مفید باشند و از سوی دیگر، منجر به درک بهتر آثار سیاست‌ها گردد. درک بهتر آثار سیاست‌ها می‌تواند منجر به تغییر در ماهیت سیاست‌ها شود.

با توجه به اهمیت داده‌ها و اطلاعات و آثاری که می‌تواند بر عملکرد اقتصاد داشته باشد، صندوق بین‌المللی پول در دهه ۱۹۹۰ اقدام به راهنمایی کشورها در ارائه و انتشار اطلاعات خود در قالب مشخص و همچنین طراحی استانداردهایی در این خصوص کرد. این استانداردها بیشتر در راستای افزایش شفافیت و ارتقای روش‌های مدیریتی در سطح کشورها بوده و به کشورها در اتصال به بازار سرمایه جهانی کمک می‌کرد. نخستین استانداردهایی که در این راستا تثبیت شد، استانداردهای انتشار داده‌های مخصوص (SDDS)^۱ بود که در سال ۱۹۹۶ ارائه شد. پس از آن،

1. Special Data Dissemination Standard

سیستم انتشار داده‌های عمومی (GDDS)^۱ در سال ۱۹۹۷ و سایت منابع کیفیت داده‌ها (DQRS)^۲ از استانداردها و قالب‌هایی بودند که صندوق بین‌المللی پول معرفی کرده است. در این مقاله به بررسی اجمالی این استانداردها پرداخته می‌شود.

۲. استانداردهای انتشار داده‌ها^۳

۲-۱. استانداردهای انتشار داده‌های مخصوص (SDDS)

پس از بحران مالی بین‌المللی در سال‌های (۱۹۹۵-۱۹۹۴) که از کشور مکزیک آغاز شد و به آشفته‌شدن بازارها انجامید، صندوق بین‌المللی پول کار جدی خود را در خصوص استانداردها و قوانین آغاز کرد. در اواسط دهه ۹۰ میلادی در بسیاری از کشورها قوانینی وجود داشت که شرکت‌ها را موظف می‌کرد تا اطلاعات مالی خود را برای سهامداران و به صورت عمومی منتشر نمایند، در حالی که هیچ مشارکتی برای انتشار آمار مالی و اقتصادی کشورها وجود نداشت، در نتیجه بازارهای مالی بین‌المللی به آمار و اطلاعاتی متکی بودند که یا ناقص بودند و یا به هنگام نبودند و این وضعیت اثر بدی بر تخصیص منابع و ریسک کشورها در بازارهای بین‌المللی داشت. در این شرایط بود که جامعه جهانی از صندوق بین‌المللی پول به عنوان متولی نظام مالی بین‌المللی درخواست کرد تا اقدام به استاندارد کردن اطلاعات اقتصادی و مالی کشورها نماید. در پاسخ به این درخواست در سال ۱۹۹۶ صندوق SDDS را به عنوان هسته اصلی استانداردسازی داده‌ها و اطلاعات معرفی نمود. در واقع، استانداردهای SDDS برای کشورهایی طراحی شد که به دنبال پیوستن به بازارهای مالی جهانی بودند و می‌خواستند که در بازار سرمایه بین‌المللی نقش فعال داشته باشند و در این راستا لازم بود که در یک قالب معین وضعیت اقتصادی و مالی آن کشورها اطلاع‌رسانی و شفاف‌سازی شود. براساس استانداردهای SDDS دید جامعی به انتشار داده‌های اقتصادی و مالی پدید آمده است. از این رو، چهار بعد انتشار داده‌ها را شناسایی و موردتوجه قرار داده است. این ابعاد عبارتند از:

۲-۱-۱. پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها در سیستم SDDS

منظور از پوشش داده‌ها این است که آمارهای اقتصاد کلان باید چهار بخش کلیدی اقتصاد شامل بخش حقیقی، بخش بودجه‌ای، بخش مالی و بخش خارجی را پوشش دهد. استانداردهای SDDS در هر یک از این بخش‌ها در جدول (۱) آورده شده است که در ۱۸ طبقه ارائه شده است.

1. General Data Dissemination Standard
2. Data Quality Reference Site
3. Data Dissemination

دوره تناوب داده‌ها به دوره زمانی سالانه، فصلی، ماهانه و ... برای هر داده در طبقه‌بندی‌های مختلف ارائه شده می‌پردازد. دوره تناوب داده‌ها، میزان سهولت در دسترسی، گردآوری و تحلیل موردنیاز هر یک از داده‌ها را نشان می‌دهد. با توجه به اینکه این موارد در کشورهای مختلف متفاوت است، طولانی‌ترین دوره تناوب در نظر گرفته شده است. این بدان معنا نیست که انتشار داده‌ها در دوره زمانی کوتاه‌تر مفید نخواهد بود. ستون چهارم جدول (۱) دوره تناوب هر یک از داده‌ها را نشان می‌دهد.

به موقع بودن انتشار داده‌ها به مدت زمان سپری شده از پایان دوره مرجع داده‌ها و تاریخ انتشار داده‌ها می‌پردازد. در به موقع بودن انتشار داده‌ها عوامل بسیاری مانند ترتیبات سازمانی مربوطه، مدت زمان لازم برای جمع‌آوری داده‌ها در نظر گرفته می‌شود. ستون آخر جدول (۱) میزان تأخیر مجاز در انتشار داده‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۱. استانداردهای SDDS پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها

ردیف	طبقه	پوشش داده‌ها		تأخیر مجاز در انتشار داده‌ها
		دوره تناوب داده‌ها	اجزا	
بخش حقیقی				
۱	حساب‌های ملی: اسمی، حقیقی	فصلی	GDP طبقه‌بندی شده براساس مخارج عمده و بخش‌های تولیدی، پس‌انداز، درآمد ملی ناخالص	فصلی
۲	شاخص تولید	ماهانه	کالاهای صنعتی و اولیه یا بخش‌های مرتبط	۶ هفته
۳	بازار کار	فصلی	اشتغال، بیکاری و دستمزد، عایدی‌ها	فصلی
۴	شاخص‌های قیمتی	ماهانه	شاخص‌های قیمتی مصرف‌کننده، تولیدکننده و عمده‌فروشی	ماهانه
بخش بودجه				
۵	عملیات دولت عمومی یا بخش عمومی	سالانه	درآمد، مخارج و تأمین مالی داخلی و خارجی، پرداخت‌های بهره‌ای	دوفصل
۶	عملیات دولت مرکزی	ماهانه	حساب‌های بودجه‌ای: درآمد، مخارج و تأمین مالی داخلی و خارجی، پرداخت‌های بهره‌ای	ماهانه
۷	بدهی دولت مرکزی	فصلی	بدهی داخلی و خارجی به تفکیک ارزها، به تفکیک سررسید: بدهی‌های تضمین شده توسط دولت مرکزی	فصلی
بخش مالی				
۸	حساب‌های تحلیلی بخش بانکی	ماهانه	پول، اعتبارات داخلی ایجادشده توسط بخش عمومی و بخش خصوصی	ماهانه
۹	حساب‌های تحلیلی بانک مرکزی	ماهانه	پایه پولی، مطالبات داخلی بر بخش خصوصی و دولتی	دوهفته
۱۰	نرخ بهره	روزانه	کوتاه‌مدت، بلندمدت، نرخ اوراق دولتی، نرخ متغیر سیاستی	*
۱۱	بازار سهام	روزانه	شاخص قیمت سهام	*
بخش خارجی				
۱۲	تراز پرداخت‌ها	فصلی	صادرات و واردات کالاها و خدمات، خالص جریان درآمدی، حساب سرمایه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و پورتنو سرمایه‌گذاری	فصلی
۱۳	ذخایر بین‌المللی و نقدینگی پول خارجی	ماهانه	دارایی‌های ذخیره‌شده رسمی (طلا، ارزهای خارجی، SDRs) سایر دارایی‌های خارجی	فصلی
۱۴	تجارت کالا	ماهانه	صادرات و واردات	۸ هفته
۱۵	موقعیت سرمایه‌گذاری بین‌المللی	سالانه		سه فصل
۱۶	نرخ‌های ارز	روزانه	نرخ نقطه‌ای، نرخ‌های ۳ ماهه و ۶ ماهه بازار سلف	*
۱۷	بدهی‌های خارجی	فصلی	بدهی دولت عمومی، مقامات پولی، بخش بانکی و سایر بخش‌ها به تفکیک سررسید، بلندمدت و کوتاه‌مدت	فصلی
۱۸	جمعیت	سالانه		-

* با توجه به ماهیت داده‌ها زمان بسیار کمی برای جمع‌آوری و ارائه آنها نیاز است.

مأخذ: نتایج تحقیق.

۲-۱-۲. دسترسی عمومی در سیستم SDDS

به منظور دسترسی ساده و یکسان به آمارها و داده‌های منتشر شده برای عموم مردم، استاندارد SDDS دو راه حل پیشنهاد کرده است:

– ارائه تقویم پیش آگاهی^۱ در خصوص انتشار داده‌ها

از آنجایی که ارائه این تقویم باعث می‌شود که استفاده‌کنندگان از آمارها برنامه‌ریزی و سازماندهی بهتری در مورد فعالیت‌ها و تحلیل‌هایشان داشته باشند، این تقویم برای کاربران آمار مفید می‌باشد. ارائه تقویم انتشار داده‌ها در واقع بر مدیریت سلامت و شفافیت جمع‌آوری آماری را نیز تأکید دارد

– ارائه همزمان به تمام گروه‌های ذینفع و استفاده‌کنندگان از آمار

منظور از همزمانی انتشار داده‌ها به دسترسی وزارتخانه‌ها و نمایندگان دولت نبوده، بلکه به تمام بخش‌ها با دسترسی برابر و همچنین دسترسی عموم مردم اشاره دارد. نحوه ارائه انتشار داده‌ها می‌تواند شامل شکل الکترونیکی یا سنتی باشد.

۲-۱-۳. درستی^۲ داده‌های منتشره در سیستم SDDS

پیش شرط لازم برای اینکه ارائه و انتشار آمار و اطلاعات به عموم مردم به خوبی صورت گیرد، وجود اعتماد استفاده‌کنندگان آمار به آمار و داده‌های رسمی می‌باشد. تمامیت داده‌ها در استاندارد SDDS به شفافیت روش‌ها و فرایندهای آماری شامل فرایندهای اجرایی و اداری، تغییر و بازنگری در شیوه‌ها و روش‌های آماری اطلاق می‌شود. چهار روش تجویز شده برای این بخش عبارت است از:

– انتشار شرایط و ضوابطی که آمارهای رسمی در آن تولید می‌شود: این روش پیشنهاد شده براساس گزارش سازمان ملل^۳ تحت عنوان "اصول پایه‌ای آمارهای رسمی" در سال ۱۹۹۴ شکل گرفته است. شرایط و ضوابط تهیه آمار در فرم‌های مختلفی مانند قوانین، اساسنامه‌ها و کدهای رفتاری بررسی می‌شود.

– شناسایی دسترسی‌های داخلی بخش‌های دولتی قبل از انتشار داده‌ها: در این روش برای جذب اعتماد عمومی و در جهت شفاف‌سازی، لیست افراد و مقاماتی که قبل از انتشار داده‌ها به داده‌ها دسترسی دارند منتشر می‌شود.

– شناسایی گزارش‌های رسمی در خصوص ارائه آمار: توضیحات و گزارش‌های رسمی که نهادهای مسئول به همراه آمار منتشر می‌کنند باید بی‌طرف بودن و منصفانه بودن را حفظ کند و همچنین به

1. Advanced Release Calendar

2. Integrity

3. United Nations Economic and Social Council(1994), "Report of the Special Session of the Statistical Commission", New York, April 11–15.

دور از قضاوت‌های سیاسی باشد. بنابراین این روش در استاندارد SDDS به دنبال گزارش‌های مکمل و توضیحی برای شفاف‌تر شدن آمار و داده‌ها است.

– تهیه اطلاعات درباره تجدیدنظر و تغییرات عمده در روش‌شناسی جمع‌آوری و محاسبه آمار: استانداردهای SDDS به طور کلی بر بهبود روش‌های آماری در کشورها تأکید دارد. این روش به آن اشاره دارد که کشورها ضمن بهبود و تغییر در روش تولید داده‌ها و آمار باید در این خصوص اطلاع‌رسانی کامل را انجام دهد.

۲-۱-۴. کیفیت داده‌های منتشرشده در سیستم SDDS

اظهارنظر در خصوص کیفیت داده‌ها قدری مشکل است. یک دلیل این است که دقت داده‌ها با به هنگام‌بودن آنها رابطه عکس دارند. به منظور بهره‌مندی از آمارهایی که برای پیگیری تحولات کوتاه‌مدت مورد استفاده می‌گیرند، برنامه زمانی و انتشار به موقع آن اهمیت بسیاری دارد، اما برای آمارهایی که به جزئیات ساختاری و روابط بین متغیرها اشاره می‌کند، ابعاد کیفی ممکن است اهمیت بیشتری پیدا کند.

دلیل دیگر برای پیچیده‌بودن کیفیت داده‌ها محدودبودن شاخص‌های کیفی برای برخی سری‌ها می‌باشد. اندازه نمونه و نرخ واکنش که اغلب به‌عنوان شاخص‌های کیفی مورد استفاده قرار می‌گیرند چندان کاربردی نیستند. برای اینکه به کاربران اجازه ارزیابی کیفیت داده‌ها داده شود استاندارد SDDS به دو مورد اشاره می‌کند:

– انتشار مدارک روش‌شناسی و منابع استفاده شده در تهیه آمار و داده‌ها: در دسترس‌بودن منابع، روش‌ها و مدارک برای آمارهای اساسی برای آگاهی کاربران از قدرت و ضعف داده‌ها مفید است. این مدارک ممکن است چندین فرم شامل یادداشت‌های خلاصه همراه با ارائه داده‌ها و انتشارات جداگانه باشد.

– بررسی‌های مقطعی آمار و اطمینان از عقلایی‌بودن آن: بررسی آمارها ممکن است به اشکال مختلفی صورت پذیرد. به عنوان مثال، برش مقطعی چارچوب‌هایی مانند صادرات و واردات که هم بخشی از حساب‌های ملی هستند و هم بخشی از تراز پرداخت‌ها. روش دیگر انطباق و مقایسه داده‌ها مانند اشتغال بخش‌های مختلف از منابع آماری مختلف است.

۲-۲. سیستم انتشار داده‌های عمومی (GDDS)

پس از استانداردهای SDDS در سال ۱۹۹۶، استاندارد سیستم انتشار داده‌های عمومی (GDDS) در سال ۱۹۹۷ از طریق صندوق بین‌المللی پول تصویب و ارائه شد. بین دو استاندارد GDDS و SDDS تفاوت‌هایی وجود داشت که عمده این تفاوت‌ها عبارتند از:

– برخلاف استانداردهای SDDS که کشورهای هدف آن تنها کشورهایی بود که تمایل به حضور در بازارهای سرمایه جهانی داشتند، کشورهای هدف در استانداردهای GDDS اعضای صندوق بین‌المللی پول بودند.

– استانداردهای SDDS عمدتاً رویکرد دستوری و تجویزی به کشورهای پذیرنده آن دارد و برای کشورهایی که این استانداردها را می‌پذیرد برای بهبود سیستم‌های آماری و انجام تعهد خود در قالب استانداردها زمان مشخص می‌کند، در حالی که استاندارد GDDS رویکرد توصیه‌ای داشته و بر بهبود کیفیت داده‌ها در طول زمان تأکید دارد.

– استاندارد GDDS علاوه بر حوزه‌های تحت پوشش استاندارد SDDS حوزه آمارهای اجتماعی و جمعیتی را نیز شامل می‌شود.

هدف اصلی استانداردهای GDDS کمک به کشورها در توسعه سیستم آماری کشورهای عضو و تشویق اعضا به بهبود کیفیت داده‌ها و تهیه چارچوبی برای ارزیابی نیازهای کشورها برای بهبود سیستم آماری آنها است.

ساختار استاندارد GDDS همانند استاندارد SDDS مشتمل بر چهار بعد پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها، دسترسی عمومی، تمامیت داده‌های منتشره و کیفیت داده‌های منتشر شده می‌باشد.

الف) پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها در سیستم GDDS

جدول (۲) استانداردهای GDDS را از حیث پوشش داده‌ها، دوره تناوب و زمان انتشار آنها نشان می‌دهد. اگر جدول مربوط به استانداردهای GDDS جدول (۲) را با جدول مربوط به استانداردهای SDDS جدول (۱) مقایسه کنیم متوجه برخی نکات زیر می‌شویم:

– طبقه‌بندی داده‌ها در استاندارد GDDS در بخش‌های حقیقی، بودجه، مالی و خارجی از حیث پوشش داده‌ها تا حدود بسیار زیادی مشابه استاندارد SDDS می‌باشد.

– در استاندارد GDDS داده‌ها مشتمل بر حوزه اجتماعی و جمعیتی می‌باشد که در SDDS نیست.

– استانداردهای دوره تناوب و تأخیر مجاز در انتشار داده‌ها در استانداردهای GDDS پایین‌تر از

استانداردهای SDDS می‌باشد.

جدول ۲. استانداردهای GDDS پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها

تأخیر مجاز در انتشار داده‌ها	دوره تناوب داده‌ها	پوشش داده‌ها		طبقه	ردیف
		اجزا	بخش		
بخش حقیقی					
۶ تا ۹ ماه	سالانه	GDP طبقه‌بندی شده بر اساس مخارج عمده و بخش‌های تولیدی، پس‌انداز، درآمد ملی ناخالص	حساب‌های ملی	۱	
۶ تا ۱۲ هفته	ماهانه	کالاهای صنعتی و اولیه یا بخش‌های مرتبط	شاخص تولید	۲	
۶ تا ۹ ماه	سالانه	اشتغال، بیکاری و دستمزد، عایدی‌ها	بازار کار	۳	
۱ تا ۲ ماه	ماهانه	شاخص‌های قیمتی مصرف‌کننده، تولیدکننده و عمده‌فروشی	شاخص‌های قیمتی	۴	
بخش بودجه					
	فصلی	حساب‌های بودجه‌ای: درآمد، مخارج و تأمین مالی داخلی و خارجی، پرداخت‌های بهره‌ای	عملیات دولت مرکزی	۵	
۱ تا ۲ ماه	سالانه	بدهی داخلی و خارجی به تفکیک ارزها، به تفکیک سررسید: بدهی‌های تضمین شده توسط دولت مرکزی	بدهی دولت مرکزی	۶	
بخش مالی					
۱ تا ۳ ماه	ماهانه	موقعیت ذخایر خالص خارجی، اعتبارات داخلی، پول گسترده و محدود	پول گسترده و اعتبارات	۷	
۱ تا ۲ ماه	ماهانه	پایه پولی	حساب‌های تحلیلی بانک مرکزی	۸	
*	ماهانه	کوتاه‌مدت، بلندمدت، نرخ اوراق دولتی، نرخ متغیر سیاستی، نرخ بین بانکی و فاصله نرخ سپرده‌ها و وام	نرخ بهره	۹	
*	ماهانه	شاخص قیمت سهام	بازار سهام	۱۰	
بخش خارجی					
۶ ماه	سالانه	صادرات و واردات کالاها و خدمات، تعادل حساب جاری، ذخایر و تعادل کلی	تراز پرداخت‌ها	۱۱	
۱ تا ۴ هفته	ماهانه	دارایی‌های ذخیره‌شده رسمی (طلا، ارزهای خارجی، SDRS) سایر دارایی‌های خارجی	ذخایر بین‌المللی	۱۲	
۸ تا ۱۲ هفته	ماهانه	صادرات و واردات	تجارت کالا	۱۳	
*	روزانه	نرخ نقطه‌ای، نرخ‌های ۳ ماهه و ۶ ماهه بازار سلف	نرخ‌های ارز	۱۴	
۶ تا ۹ ماه	سالانه	بدهی دولت عمومی، مقامات پولی، بخش بانکی و سایر بخش‌ها به تفکیک سررسید، بلندمدت و کوتاه‌مدت، بدهی بخش ۱۶ خصوصی	بدهی‌های خارجی	۱۵	
بخش اجتماعی و جمعیتی					
۳ تا ۶ ماه	سالانه	خصوصیات جمعیتی (اندازه و ترکیب جمعیت) پویایی رشد جمعیت (آمار مرگ و میر و تولد و مهاجرت)	جمعیت	۱۷	
۶ تا ۱۲ ماه	سالانه	داده‌ها (میزان منابع مالی، انسانی و فیزیکی در دسترس برای بخش خصوصی و عمومی آموزشی)، فرایندها (تعداد ثبت‌نام و ترک تحصیل دانش‌آموزان به تفکیک سطح آموزشی و جنسیت)، محصول (دستیابی به امکانات آموزشی)	آموزش	۱۸	
۳ تا ۶ ماه	سالانه	داده‌ها (اندازه منابع مالی، انسانی و فیزیکی در دسترس برای حوزه سلامت در بخش عمومی و خصوصی)، فرایندها (مقیاس‌های توضیح‌دهنده تعداد استفاده‌کنندگان از خدمات، نوع خدمات پزشکی و سلامت ارائه‌شده توسط بخش خصوصی و عمومی)، محصول (آمار مرگ و میر و بیماری)	سلامت	۱۹	
۶ تا ۱۲ ماه	۳ تا ۵ ساله	فقر درآمدی: تعداد و نسبت افراد یا خانوارهای زیر حداقل استاندارد درآمد، ارزش سبد مصرفی حداقل، سایر معیارهای فقر	فقر	۲۰	

* با توجه به ماهیت داده‌ها زمان بسیار کمی برای جمع‌آوری و ارائه آنها نیاز است.

مأخذ: نتایج تحقیق.

ب) دسترسی عمومی در سیستم GDDS

بر طبق استاندارد GDDS انتشار آمارهای رسمی باید بگونه‌ای صورت گیرد که عموم مردم به آن دسترسی داشته باشند. استانداردهای GDDS نیز مانند استاندارد SDDS دو راهکار ارائه تقویم پیش‌آگاهی در خصوص انتشار داده‌ها و ارائه همزمان به تمام گروه‌های ذینفع و استفاده‌کنندگان از آمار را مطرح می‌کند با این تفاوت که الزامات موردنیاز برای بکاربردن هر یک از این اقدامات در استاندارد GDDS کمتر است.

ج) درستی داده‌های منتشر شده در سیستم GDDS

استاندارد GDDS همانند استاندارد SDDS چهار راهکار عملی، انتشار شرایط و ضوابطی که آمارهای رسمی در آن تولید می‌شود، شناسایی دسترسی‌های داخلی بخش‌های دولتی قبل از انتشار داده‌ها، شناسایی گزارش‌های وزارتی در خصوص ارائه آمار و تهیه اطلاعات درباره تجدیدنظر و تغییرات عمده در روش‌شناسی جمع‌آوری و محاسبه آمار را در این خصوص ارائه می‌کند با این تفاوت که در استانداردهای GDDS الزامات کمتری وجود دارد.

د) کیفیت داده‌ها در سیستم GDDS

در استانداردهای GDDS همانند استانداردهای SDDS دو راهکار انتشار مدارک روش‌شناسی و منابع استفاده شده در تهیه آمار و داده‌ها و بررسی‌های مقطعی آمار و اطمینان از عقلایی بودن آن توصیه شده است.

بنابراین از مقایسه استانداردهای SDDS و GDDS می‌توان نتیجه گرفت که علیرغم تفاوت‌های موجود استاندارد SDDS در سطح بالاتر از استانداردهای GDDS می‌باشد و در واقع الزامات استاندارد SDDS بیشتر از استاندارد GDDS می‌باشد. بنابراین، اولین گام در استانداردسازی بخش آماری کشورهایی عضو صندوق بین‌المللی پول استانداردهای GDDS و سپس SDDS می‌باشد.

۲-۳. چارچوب ارزیابی کیفیت داده‌ها (DQAF)

صندوق بین‌المللی پول علاوه بر استانداردهای اشاره شده اقدامات دیگری نیز در جهت استانداردسازی انتشار داده‌ها انجام داده است. یکی از این اقدامات، راه‌اندازی سایت مآخذدهی کیفیت داده‌ها (DQRS)^۱ است که در آن بخشی از تلاش‌های صندوق برای توسعه کیفیت داده و

---

1. Data Quality Reference Site

تفہیم عمومی آن با استفاده از تجارب خود در زمینه آمار کلان اقتصادی و همچنین کمک جامعه آماری محسوب می‌شود.

در این سایت تعاریف مربوط به کیفیت داده و تبادل بین جنبه‌های مختلف کیفیت داده و همچنین مثال‌هایی از ارزشیابی کیفیت داده‌ها ارائه شده است. یکی از اقدامات مهمی که در راستای بهبود کیفیت داده‌ها و راه‌اندازی DQRS صورت گرفته است، ارائه چارچوب ارزیابی کیفیت داده‌ها^۱ (DQAF) در سال ۲۰۰۳ بوده است.

این چارچوب مشتمل بر پنج محور اصلی است که هر یک از این محورها اصولی دارند و هر یک از این اصول شاخص‌های دارد. البته قبل از اجرا و بکاربردن این پنج محور، اصول پیش‌نیاز برای کیفیت داده‌ها شامل اصول مربوط به محیط قانونی و نهادی، منابع آماری متناسب، مرتبط بودن آمارها و مدیریت کیفیت داده‌ها نیز وجود دارد.

پنج محور اصلی چارچوب ارزیابی کیفیت داده‌ها (DQAF) شامل موارد زیر می‌باشد:

- اطمینان از تمامیت شامل اصول حرفه‌ای‌گری، شفافیت و استانداردهای اخلاقی
- سلامت در روش‌شناسی شامل بر اصول مفاهیم و تعاریف، حوزه فعالیت، نحوه طبقه‌بندی و اصولی برای نحوه ذخیره‌کردن داده‌ها دقت و قابل اتکابودن که به داده‌ها و آمارهای منبع می‌پردازد.

- قابلیت استفاده شامل اصول تناوب و دوره زمانی، سازگاری و سیاست‌ها و روش‌های بازنگری
- دسترسی شامل دسترسی داده‌ها و دسترسی بر ابر داده‌ها^۲ و راهنمایی کاربران
در کل چارچوب ارزیابی کیفیت داده‌ها در هفت بخش حساب‌های ملی، شاخص قیمت مصرف‌کننده، شاخص قیمت تولیدکننده تأمین‌مالی دولت، آمارهای پولی و ترازپرداخت‌ها تقسیم‌بندی شده است. البته این چارچوب بیشتر برای نهادهای بین‌المللی مانند صندوق بین‌المللی پول، بانک جهانی و بانک تسویه بین‌المللی ارائه شده تا کیفیت آمار به دست آمده از کشورهای مختلف را ارزیابی کنند.

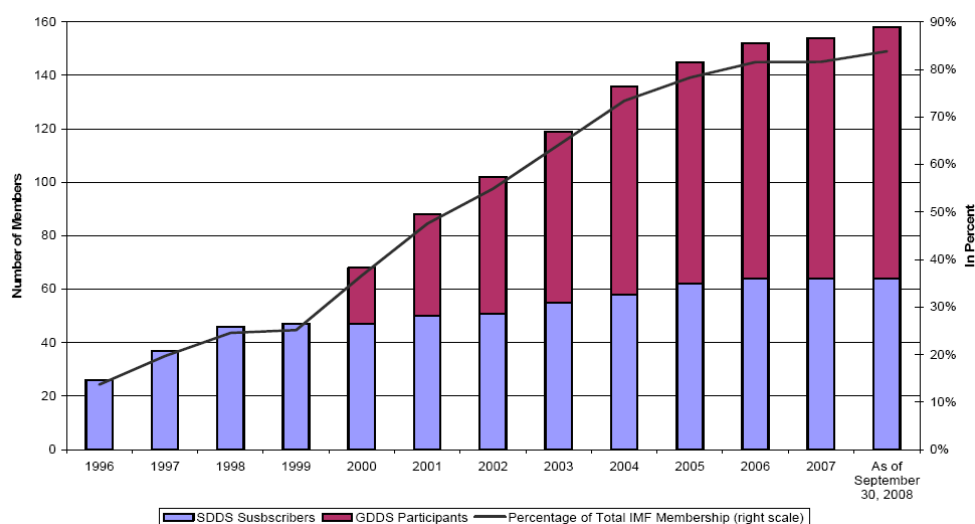
۳. بررسی وضعیت کشورهای جهان

نمودار (۱) روند پذیرش کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول را در استانداردهای GDDS و SDDS نشان می‌دهد. بر طبق نمودار ابتدا استاندارد SDDS از سال ۱۹۹۶ ارائه شد، اما در ادامه استانداردهای GDDS که در سطح پایین‌تری از استانداردهای SDDS هستند، در سال ۱۹۹۷ به تصویب و تأیید صندوق رسید و عضویت کشورها در آن از سال ۲۰۰۰ آغاز شد که رشد بیشتری نسبت به رشد پذیرش استانداردهای

1. Data Quality Assessment Framework
2. Metadata

SDDS داشتند. لازم به ذکر است از آنجایی که استانداردهای SDDS جامع تر و سختگیرانه تر از استانداردهای GDDS هستند طبیعتاً کشورهایی که استانداردهای SDDS را پذیرفته‌اند نیازی به پذیرش استانداردهای GDDS ندارند.

در ابتدای سال ۲۰۱۲ کشورهایی که استانداردهای SDDS را پذیرفتند ۶۸ کشور و کشورهایی که استانداردهای GDDS را پذیرفته‌اند ۱۰۲ کشور می‌باشد و در مجموع ۱۷۰ کشور یکی از استانداردهای SDDS و GDDS را پذیرفته‌اند. لازم به ذکر است پذیرش این استانداردها اختیاری است، اما ایران هیچیک از استانداردهای SDDS و GDDS را نپذیرفته است.

نمودار ۱. روند پذیرش استانداردهای SDDS و GDDS از طریق کشورهای عضو صندوق بین‌المللی پول

۴. وضعیت کشور ایران

استانداردهای GDDS استانداردهایی هستند که صندوق بین‌المللی پول در خصوص انتشار داده‌ها برای کشورهای عضو صندوق و با هدف کمک به آنها در فرایند تولید و انتشار داده‌ها و آمارهای با کیفیت معرفی کرده است. هرچند که ایران عضو صندوق بین‌المللی پول است، اما استانداردهای GDDS را نپذیرفته است. در این گزارش تلاش می‌شود تا وضعیت انتشار آمار در ایران با توجه به ابعاد مختلف استاندارد GDDS بررسی شود. چهار بعدی که استاندارد GDDS از آن تشکیل شده است و وضعیت ایران در هر یک از آنها به این صورت است:

الف) پوشش داده‌ها، دوره تناوب داده‌ها و به موقع بودن انتشار داده‌ها

بر طبق استانداردهای GDDS آمارها باید ۲۰ حوزه را که در جدول (۱) آمده است، پوشش دهند. در ایران آمار مربوط به تجارت خارجی از طریق گمرک جمهوری اسلامی ایران آمار بخش‌های اجتماعی و جمعیتی توسط مرکز آمار ایران و سایر بخش‌های اقتصادی توسط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تولید و منتشر می‌شود. جدول (۳) مقایسه آمارهای منتشر شده در ایران و نحوه انتشار آن با استانداردهای GDDS را در زمینه پوشش داده‌ها، دوره تناوب و به موقع بودن انتشار داده‌ها نشان می‌دهد. بر طبق این جدول آمار مربوط به بدهی دولت به طور منظم وجود ندارد و آمارهای منتشر شده حوزه‌های فقر، سلامت، آموزش و بازار کار تمام شاخص‌های مدنظر استاندارد موردنظر را پوشش نمی‌دهد.

در مورد دوره تناوب یا تواتر داده‌ها نیز در خصوص شاخص‌های تولیدی و ذخایر بین‌المللی با استاندارد فاصله وجود دارد، اما مشکل اصلی آمارها و داده‌های منتشر شده، به موقع نبودن انتشار آنها یا تأخیر بیش از حد انتشار داده‌ها نسبت به تأخیر مجاز در استاندارد است، به طوری که تقریباً در تمام حوزه‌ها تأخیر صورت گرفته به ویژه در چند سال اخیر بسیار بیشتر از حد مجاز در استاندارد بوده است. به عنوان مثال، آخرین آمارهای منتشر شده در خصوص حساب‌های ملی که یکی از مهم‌ترین آمارهای اقتصادی برای هر کشور محسوب می‌شود مربوط به بیش از سه سال پیش است، در حالی که بر طبق استاندارد GDDS این آمار حداکثر ۹ ماه بعد از اتمام دوره باید منتشر شود.

جدول ۳. مقایسه وضعیت انتشار داده‌ها و آمار در ایران با استاندارد GDDS

ردیف	پوشش داده‌ها		دوره تناوب داده‌ها		تأخیر مجاز در انتشار داده‌ها	
	وضعیت ایران	استاندارد GDDS	وضعیت ایران	استاندارد GDDS	وضعیت ایران	استاندارد GDDS
بخش حقیقی						
۱	وجود دارد	حساب‌های ملی	سالانه	سالانه	۶ تا ۹ ماه	بیش از سه سال
۲	وجود دارد	شاخص تولید	ماهانه	سالانه	۶ تا ۱۲ هفته	بیش از یک سال
۳	ناقص	بازار کار	سالانه	سالانه	۶ تا ۹ ماه	بیش از یک سال
۴	وجود دارد	شاخص‌های قیمتی	ماهانه	ماهانه	۱ تا ۲ ماه	سه تا چهار ماه
بخش بودجه						
۵	وجود دارد	عملیات دولت مرکزی	فصلی	فصلی	یک فصل	بیش از یک سال
۶	وجود ندارد	بدهی دولت مرکزی	سالانه	سالانه	۱ تا ۲ ماه	-
بخش مالی						
۷	وجود دارد	پول گسترده و اعتبارات	ماهانه	ماهانه	۱ تا ۳ ماه	بیش از ۱۰ ماه
۸	وجود دارد	حساب‌های تحلیلی بانک مرکزی	ماهانه	ماهانه	۱ تا ۲ ماه	بیش از ۱۰ ماه
۹	وجود دارد	نرخ بهره	ماهانه	ماهانه	به هنگام	به هنگام
۱۰	وجود دارد	بازار سهام	ماهانه	روزانه	به هنگام	به هنگام
بخش خارجی						
۱۱	وجود دارد	تراز پرداخت‌ها	سالانه	سالانه	۶ ماه	بیش از ۱۰ ماه
۱۲	وجود دارد	ذخایر بین‌المللی	ماهانه	فصلی	۱ تا ۴ هفته	بیش از یک سال
۱۳	وجود دارد	تجارت کالا	ماهانه	ماهانه	۸ تا ۱۲ هفته	یک ماه
۱۴	وجود دارد	نرخ‌های ارز	روزانه	روزانه	به هنگام	به هنگام
۱۵	وجود دارد	بدهی‌های خارجی	سالانه	سالانه	۶ تا ۹ ماه	بیش از ۱۰ ماه
بخش اجتماعی و جمعیتی						
۱۷	وجود دارد	جمعیت	سالانه	سالانه	۳ تا ۶ ماه	بیش از یک سال
۱۸	ناقص	آموزش	سالانه	سالانه	۶ تا ۱۲ ماه	بیش از یک سال
۱۹	ناقص	سلامت	سالانه	سالانه	۳ تا ۶ ماه	بیش از یک سال
۲۰	ناقص	فقر	۳ تا ۵ ساله	-	۶ تا ۱۲	-

*در بیان وضعیت ایران در مورد تأخیر در انتشار داده‌ها اکثراً فاصله زمانی آخرین انتشار داده‌ها تا دی‌ماه ۱۳۹۰ مدنظر قرار گرفته است. مأخذ: نتایج تحقیق.

ب) دسترسی عمومی در سیستم GDDS

براساس استانداردهای GDDS انتشار آمارهای رسمی باید به گونه‌ای صورت گیرد که عموم مردم به آن دسترسی داشته باشند. به این منظور دو راهکار ارائه تقویم پیش‌آگاهی در خصوص انتشار داده‌ها و ارائه همزمان به تمام گروه‌های ذینفع و استفاده‌کنندگان از آمار را مطرح می‌کند. در خصوص تقویم پیش‌آگاهی در ایران تاکنون فعالیتی صورت نگرفته است، اما در مورد راهکار دوم یعنی ارائه

همزمان آمار به تمام گروه‌ها می‌توان گفت که در ایران تقریباً تمام آماری که به طور عمومی منتشر می‌شود در اختیار همه افراد قرار می‌گیرد.

ج) راستی داده‌های منتشر شده در سیستم GDDS

استاندارد GDDS چهار راهکار عملی در این خصوص ارائه کرده است که عبارتند از:

- انتشار شرایط و ضوابطی که آمارهای رسمی در آن تولید می‌شود
  - شناسایی دسترسی‌های داخلی بخش‌های دولتی قبل از انتشار داده‌ها
  - شناسایی گزارش‌های تکمیلی و توضیحی در خصوص ارائه آمار و تهیه اطلاعات درباره تجدیدنظر
  - تغییرات عمده در روش‌شناسی جمع‌آوری و محاسبه آمار
- در انتشار داده‌ها و آمار در ایران هیچ‌یک از راهکارها فوق‌العمل نمی‌شوند.

د) کیفیت داده‌ها در سیستم GDDS

در استانداردهای GDDS دو راهکار انتشار مدارک روش‌شناسی و منابع استفاده شده در تهیه آمار و داده‌ها و بررسی‌های مقطعی آمار و اطمینان از عقلایی بودن آن توصیه شده است که در ایران به آنها توجهی نشده است.

۵. نتیجه‌گیری

روند جهانی‌سازی اقتصاد به گونه‌ای پیش می‌رود که اندک محدودیتی برای انتقال سرمایه و کالا در دنیا وجود دارد. از این رو، برای انتقال سرمایه بین کشورها سرمایه‌گذاران نیاز دارند که آمار کامل و مشخصی را از وضعیت اقتصادی کشورهای مختلف داشته باشند. در این راستا، صندوق بین‌المللی پول در جهت ایجاد ثبات در فضای اقتصادی و مالی جهان اقدام به ارائه استانداردهای SDDS و GDDS کرد. استاندارد GDDS برای بهبود کیفیت داده‌ها در کشورهای عضو صندوق طراحی شد و استاندارد SDDS برای کشورهایی که می‌خواهند یک مرحله فراتر رفته و در واقع به دنبال دستیابی به بازار بین‌المللی سرمایه هستند، معرفی شد. بنابراین، استانداردهای SDDS از لحاظ تناوب داده‌ها و زمان انتشار آنها سختگیرانه‌تر و دارای تناوب بیشتر نسبت به استانداردهای GDDS است. هر دو استاندارد دارای ابعاد یکسان و مشابه هستند، اما الزامات استاندارد SDDS کمی بیشتر از استاندارد GDDS است.

با توجه به اهمیت نقش سرمایه‌گذاری خارجی در رشد و توسعه کشورهای در حال توسعه از یک سو و الزامات مربوط به شفافیت محیط اقتصادی و مالی کشورها برای جذب سرمایه خارجی از

طریق شفافیت در آمارهای اقتصادی از سوی دیگر توجه به استانداردهای آماری صندوق بین‌المللی پول را به امری مهم و مؤثر در عملکرد اقتصاد کشورهای در حال توسعه تبدیل کرده است. روند پذیرش استانداردهای آماری در دهه اخیر و پذیرش این استانداردها توسط ۱۷۰ کشور نشان‌دهنده این است که این نکته مورد غفلت کشورها نبوده است و کشورها در جهت شفاف‌سازی محیط اقتصادی و جذب سرمایه خارجی توجه ویژه‌ای به مقوله آمار دارند. در حالی که در ایران علیرغم وجود بسترها و زیرساخت‌های مناسب در جهت جمع‌آوری داده‌ها و تولید آمار این استانداردها هنوز مورد پذیرش قرار نگرفته است. به نظر می‌رسد پذیرش این استانداردها در کشور باعث منظم کردن روند انتشار داده در کشور می‌شود که می‌تواند برای عملکرد اقتصاد کشور مفید باشد.

منابع

- رحیم‌زاده نامور، محسن (۱۳۸۴)، "استانداردهای انتشار ویژه آمار"، *مجله روند*، سال پانزدهم، شماره ۴۵، صص ۱۱۰-۸۵.
- Allum, Peter & Agca, Mehmet (2001), "Economic Data Dissemination: What Influence Country Performance On Frequency and Timeliness?", IMF Working Paper, WP/01/173.
- Cady, John (2004), "Does SDDS Subscription Reduce Borrowing Costs for Emerging Market Economies?", IMF Working Paper, No. 58.
- International Monetary Fund (2007), *The General Data Dissemination System: Guide for Participants and Users*.
- International Monetary Fund (2007), *The Special Data Dissemination Standard: Guide for Subscribers and Users*.
- Islam, Roumeen (2003), "Do More Transparent Governments Govern Better?", World Bank Working Paper, No. 3077.
- Seventh Review of the Fund's Data Standards Initiatives, International Monetary Fund (2008), Statistics Department, November.